

AKÇAM'IN TAHRİFATLARI DEVAM EDİYOR

AVİM

Taner Akçamın daha önce yaptığı çalışmalarının niteliğinin nasıl olduğu, Ermeni sorununa dair konuları yakında takip edenlerce bilinmektedir.

Akçam bu tahrifat ve hatalarla dolu çalışmaları ve dile getirdiği iddialarını, sanki yeni belge ve bilgiler bulmuşçasına sunmaya devam etmektedir.

AVİM olarak, daha önce AVİM Onursal Başkanı merhum Ömer Engin Lütem tarafından kaleme alınan ve Ermeni Araştırmaları dergisi (Sayı 55) ve İngilizce yayınlanan Review of Armenian Studies (Sayı 34) dergilerinde Aram Andonyan, Naim Efendi Ve Talat Paşa Telgrafları Üzerine Bir Değerlendirme (An Assessment On Aram Andonian, Naim Efendi And Talat Pasha Telegrams) yayınlanan bir tahlil ile bu iddialar kesin bir şekilde çürütülmüş, Akçamın saptırmaları açık bir şekilde ortaya konulmuştur.

Ancak görülmüştür ki Akçamın aynı propaganda içerikli çalışmaları hala Ermeniler ve Ermeni iddialarını benimseyenlerin destekleriyle yayınlanmaya devam etmektedir.

Bu sebeple, daha önce Ömer Engin Lütemin hazırladığı bu değerli çalışmayı yeniden kamuoyunun bilgisine sunuyor ve söz konusu çalışmalarda yer alan asılsız iddiaların ve tahrifatların hatırlanması ve bilinmesi açısından paylaşıyoruz.

Konuyu yakından bilmeyenlerin bu iftira ve tezevir kampanyasına itibar etmemesi, doğruları, objektif ve akademik çalışmalar vasıtasıyla öğrenebilmesi için Lütemin bu tahlilinin büyük önem taşıdığına olan inancımız devam etmektedir.

KİTAP TAHLİLİ

ARAM ANDONYAN, NAİM EFENDİ VE TALAT PAŞA TELGRAFLARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

ERMENİ ARAŞTIRMALARI

SAYI: 55

İletişim Yayınları, İstanbul, 2016, 278 Sayfa.

Ömer Engin Lütem

Taner Akçam Naim Efendinin Hatıratı ve Talat Paşa Telgrafları (İletişim Yayınları, 2016), kitabında bundan 96 yıl önce Aram Andonyan tarafında yayınlanmış olan ve başta Osmanlı Dâhiliye Nazırı Talat Paşa olmak üzere bir dizi üst düzey Osmanlı memuruna atfedilen telgraf ve belgelerin esasen gerçek ve sahih olduğu tezini işlemektedir. Akçamın temel tezi 1983 yılında Şinasi Orel ve Süreyya Yuca tarafından yayınlanan ve bu belgelerin sahte olduğu yönünde ciddi tezler öne süren Ermenilerce Talat Paşaya atfedilen Telgrafların Gerçek Yüzü başlıklı çalışmanın hatalarla dolu olduğu ve belgelere yönelttikleri ithamların esasen haksız oldukları üzerine kurulmuştur.

Akçama göre Orel ve Yucanın iddialarının aksine Naim Efendi adında bir Osmanlı memuru vardır ve belgeleri Andonyana o temin etmiştir ve Andonyan tarafından yayınlanan hatıratı da Naim Efendi bizzat kendisi yazmıştır. Bu doğrultuda Osmanlı Belgesi olduğunu iddia ettiği 3 belgede Naim Efendi isminde bir memurdan bahis geçtiğini iddia etmektedir. Buna ek olarak Akçam, Krikor Gergeryanın şahsi koleksiyonunda bulunduğu ve Naim Efendi tarafından yazıldığını iddia ettiği Osmanlıca bir hatıra metnini kitabında yayınlamaktadır. Akçama göre Krikor Gergeryan söz konusu hatıratı Paristeki Bogos Nubar Kütüphanesinde bulmuştur.

Yeri gelmişken hemen burada belirtelim ki hatıratın gerçekten Naim Efendi tarafından yazıldığına dair hiçbir emare (isim, imza, paraf, tarih vs.) bulunmamaktadır. Ayrıca gerçekten kendisi tarafından yazılmışsa da daha sonra bu metin üzerinde değişiklik yapıp yapılmadığı ya da başka biri ya da birileri tarafından metnin tekrar temize çekilip çekilmediğine dair bir bilgi mevcut değildir. Tartışmalı olmayan objektif kaynaklarda da Naim Efendi adlı şahsa ait herhangi bir el yazısı örneğine sahip değiliz ve bu nedenle yayınlanan hatıratındaki el yazısı ile karşılaştırma yapma şansı da bulunmamaktadır. Ayrıca metin klasik anlamda bildiğimiz Hatırat metinlerine de benzememektedir. Hatırat denen metinde Naim Efendinin olaylar içindeki kendi rolü, diğer insanlarla olan diyalogları, ya da gerçekleşen olayların kronolojik bir anlatısı sunulmamaktadır. Metin, sadece resmi yazışma olduğunu iddia edilen metinlerin aktarılması ve nadiren de bunlar üzerine yapılan yorumları içermektedir. Metin içerisinde bahsi geçen olaylar karma karışık bir şekilde sunulmuş ve kronolojik bir anlatı takip edilmemiştir. Örneğin, Ocak 1916 tarihli telgraflardan sonra Eylül 1915 tarihli telgraflar aktarılmakta ardında ve bu durum metin boyunca devam etmektedir. Yine Şubat 1917 tarihli telgraf aktarılmasını 1915 ve 1916 tarihli başka telgraflar takip etmektedir. Ayrıca metin boyunca Naim Efendinin görevinin ne olduğu ve nerelerde görev yaptığına dair hiçbir ibare bulunmamaktadır. Bu bakımdan yukarıda da bahsedildiği gibi metin bildiğimiz hatırat metinlerine hiç benzememektedir ve sipariş üzerine yazılmış izlenimini bırakmaktadır.

Akçam tarafından yayınlanan metin, Andonyan tarafından 1920de yayınlanan hatıra metninden de bariz bir şekilde farklıdır. Bu durumda ortaya çıkan ilk kuşku metnin

Andonyan (ve Andonyanın bir mektubunda bahsettiği gibi metin üzerinde değişiklikler yapan Londradaki Ermeni Bürosu ve Paristeki Ermeni Milli Delegasyonu) tarafından kendi çıkarları doğrultusunda değiştirilmiş olabileceğidir. Ancak Andonyanın anlatisinin gerçekliğine ve yayınlanan belgelerin otantikliğine tamamen angaje olan Akçam, bu ihtimali göz önüne alıp, tartışmamaktadır. Andonyana toz konduramayan ve anlattıklarının doğru olmaları gerektiğinde ısrar eden Akçam, bu durumu Andonyan tarafından yayınlanan metnin başka bir hatırat metninin var olduğu varsayarak açıklamaktadır. Yani Akçama göre kendi yayınladığı metnin dışında başka bir hatırat daha mevcuttur ve Andonyan da kitabında bu metni yayınlamıştır ve farklar buradan kaynaklanmaktadır. Ancak Akçam bu ihtimali destekleyecek hiçbir delil veya işaret göstermemektedir. Esasen Akçamanın bu tutumu kitabın da en temel sorununu teşkil etmektedir. Zira belgelerin otantik olduğunu kanıtlamak için elde kanıt bulunmayan durumlarda varsayım üzerine varsayım kurgulayarak Naim-Andonyan belgeleri üzerindeki tutarsızlıkları ve kuşkuları dağıtmaya çalışmaktadır.

Andonyanın farklı tarihlerde aynı olaylar ve kişiler hakkında yaptığı açıklama ve yorumların birbiriyle çeliştiğini ve bu bakımdan açıklamalarının sorgusuz sualsiz kabul edilmesinin tarih yazımı açısından oldukça sakıncalı olduğunu belirtmek gerekir. Mesela Andonyan kitabında Naim Efendi isimli memuru iyi kalpli yardımsever bir memur olarak tanıtmış, maddi durumunun kötü olmasına karşın belgeler için hiçbir maddi karşılık almadan, sırf vicdanını rahatlatmak için kendisine temin ettiğini yazmıştır.[1] Ancak 1937 yılında yazdığı bir mektupta bu kez Naim Efendiyi içki ve kumar düşkününü ve tamamen ahlaksız bir yaratık olarak tanımlamıştır ve söz konusu evrakların Naim efendiden para karşılığı alındığını söylemektedir.[2]

Andonyan benzer bir şekilde, 1937de yazdığı mektubunda, yayınladığı belgelerin Talat Paşaya suikast düzenleyen Sogomon Tehlirianın 1921 yılında Berlinde yargılandığı sırada, Alman Mahkemesince otantikliğinin doğrulandığını iddia etmektedir. Ancak Mahkeme zabıtları incelendiğinde, böyle bir durumun söz konusu olmadığı ortaya çıkmaktadır. Mahkeme zabıtlarına göre, Tehlirianın avukatının Andonyan tarafından getirilen beş adet belgeyi mahkemeye sunmak istemesine karşın, Alman savcının itirazları neticesinde bunu yapmaktan vazgeçtiği görülmektedir. Savcıya göre Talat Paşanın suçlu olup olmadığı Mahkeme tarafından belirlenemezdi ve tarihi bir araştırma gerektirmekteydi. Bu çaba, mevcut olanlardan çok farklı materyallerin incelenmesini gerektirecekti. Ayrıca belgelerden, Savcıya göre zanlı Tehlirianın Talat Paşanın suçlu olduğuna inanıyor olması, Tehlirianın cinayete ilişkin kastını açıklığa kavuşturması bakımından yeterliydi. Bu itirazlar neticesinde Tehlirianın avukatı Adolf von Gordon da belgeleri mahkemeye sunma talebinden vazgeçmiştir.[3] Bunun dışında Berlindeki yargılama esnasında savcı belgelere son derece mesafeli ve ihtiyatlı yaklaşmış ve bunların sahte olabileceklerini göz önünde bulundurmıştır:

Düzmece belgelerin kullanılması da beni hataya sevk edemez * İhtilal karışıklıkları sırasında yüksek şahsiyetlerin imzalarını taşıyan belgelerin bizde nasıl ortaya çıktığını ve sonradan bunların sahte olduklarının nasıl kanıtlandığını biliyorum.[4]

Yeri gelmişken savcının bu yorumunun oldukça yerinde bir gözlem olduğunu belirtmek gerekir. Zira Birinci Dünya Savaşı sonunda İttihat ve Terakki Hükümetini suçlayabilmek ve

yargılayabilmek için yabancı istihbarat örgütlerinin de dâhil olduğu çeşitli gruplar oldukça hırslı bir şekilde belge arayışına girmişlerdir. Bir İngiliz istihbarat subayının belirttiği gibi, bu durum birtakım belgelerin satılabileceği çok geniş bir piyasa oluşturmuş ve satma amacıyla düzenli olarak sahte belgelerin üretilmesiyle sonuçlanmıştı.[5]

Sonuç olarak belgelerin Mahkemece doğrulanması gibi bir olay kesinlikle gerçekleşmemiştir.

Bu örneklerden ortaya çıkan sonuç ise Aram Andonyanın her zaman doğruyu söylemediğidir. Bu nedenle ciddi tarihçilerin Andonyanın sözlerine şüphe ve ihtiyatla yaklaşması yerinde olacaktır. Bu bakımdan Andonyanın iddialarının hiçbir sağlaması yapılmadan doğrudan kabul edilmesi tarihçilik metodu açısından oldukça sakıncalıdır. Buna rağmen, Akçam kitap boyunca, görüleceği üzere Naim-Andonyan anlatısındaki iddiaları sorgulamadan doğru kabul ederek ve bir takım varsayımlarda bulunarak tezlerini oluşturmaktadır.

Akçama göre, Orel ve Yuca, Andonyan tarafından yayınlanan şifreli telgraflarının Osmanlı Dâhiliye Nezaretinin kullandığı şifre tekniği ve rakam grupları ile uyum içinde olmadıklarını ve bu sebeple de sahte olmaları gerektiğini iddia ederken de haksızdırlar. Bunlara ek olarak Akçam, Orel ve Yuca tarafından Andonyan belgelerinde kullanılan kâğıt tipi hakkında yapılan itirazların da tamamen yersiz olduğunu ileri sürmektedir. Bu itirazlarla ilgili olarak bazı örnekler veren Akçam, Andonyan tarafından yayınlanan şifreli telgraflar için Osmanlı Arşivindeki şifre belgeler ile uyum halindedir ve hiçbir çelişki yoktur. Bunlar orijinal belgeler olabilirler sonucuna varmaktadır.

Bu örneklerin ardından Naim Efendi adındaki şahsın hatıratında ve Andonyan tarafından yayınlanan belgelerdeki bazı olaylara ve şahıslara Osmanlı arşiv belgelerinde de rastlandığını iddia etmekte ve buradan da belgelerin gerçek olduğu sonucuna varmaktadır.

Aşağıda Akçamın bu iddialarına etraflı bir şekilde değinilecektir. Ancak Akçamın kitabının incelemesine geçmeden önce belirtilmesi gereken önemli bir husus bulunmaktadır. Akçam kitabı boyunca Şinasi Orel ve Süreyya Yucanın Andonyan belgelerini inceleyen çalışmalarındaki bulgularını sunarken ve özetlerken bunları çarpıtmakta ve Orel ve Yucanın hiç ileri sürmedikleri iddiaları kendilerine atfetmektedir. Daha sonra da Orel ve Yuca tarafından iddia edildiğini öne sürdüğü bu yanlış iddiaları çürütmeye kalkarak ve bundan hareketle de Orel ve Yucanın çalışmalarının güvenilmez ve yanlışlarla dolu olduğu sonucuna varmaktadır. Bu tür manipülasyonlarla Andonyan belgelerinin sahte olduğu yönündeki iddiaların kolaylıkla çürütülebilecek iddialar olduğunu iddia etmektedir.

Konuya ilişkin ön bilgileri olmayan ve belgelerin sahteliği yönünde ortaya konan iddiaları sadece Akçamın yanlış aktarmalarından öğrenen okurların Akçamın iddialarından etkilenmesi mümkünse de, Orel ve Yucanın çalışmasını bizzat okuyanlar Akçamın birçok iddiasının geçersiz olduğunu görecektir. Bu makale bu hususları inceleyerek okuyucuya daha dengeli bir bakış sunmayı hedeflemektedir.

Naim Beyin Mevcudiyeti

Akçam kitabının hemen başında, Aram Andonyan tarafından yayınlanan belgelerin otantik olup olmadıkları ve belgeleri Andonyana temin ettiği iddia olunan Naim Beyin gerçekten mevcut bir kişi olup olmadığı hakkındaki tartışmaya değinmektedir. Akçama göre bu konuda Şinasi Orel ve Süreyya Yucanın iddiaları aşağıdaki gibi özetlenebilir:

Yazarlar [Orel ve Yuca], iddialarını üç önemli teze dayandırdılar: 1) Naim Efendi isimli bir Osmanlı memuru yoktur; 2) Olmayan bir kişinin yazdığı bir Hatırat söz konusu olamaz, böyle bir hatırat da yoktur. 3) Talat Paşaya ait olduğu söylenen belgeler tahrif edilmiş, sahte belgelerdir. [6]

Buradaki aşikâr sorun, Orel ve Yucanın tezlerinin son derece yanlış ve sığ bir şekilde sunulmasıdır. İlk olarak Orel ve Yuca Naim Efendi adında bir Osmanlı memuru yoktur şeklinde bir iddiada kesinlikle bulunmamaktadırlar. Orel ve Yucaya göre bu konuda farklı olasılıklar mevcut olabilir ancak eldeki sınırlı bilgiler ışığında kesin bir hükme varmak mümkün değildir. Kitaplarının ilgili kısmında Orel ve Yuca bu konuyu şu şekilde tartışmaktadırlar:

... Naim Bey için şu üç olasılığın söz konusu olduğu söylenebilir:

- a) Naim Bey hayali bir şahıstır.
- b) Naim Bey takma bir isimdir.
- c) *Naim Bey gerçek bir şahıstır.*

Naim Beyin gerçekten mevcut bir kişi olup olmadığı hakkında kesin bir hükme varmak bu koşullarda mümkün görülmemektedir. Kesin olarak kaydedilebilecek tek husus, Naim Beyin, eğer böyle biri gerçekten yaşamış ise, her halükarda önemsiz bir memur olduğudur. Esasen Andonian da 26 Temmuz 1937 tarihli mektubunda bunu doğrulamaktadır.[7] [italikler eklenmiştir.]

Yukarıdan da görülebileceği gibi Orel ve Yuca bu konuda eldeki bilgiler ışığında kesin bir hüküm vermenin mümkün olmadığını açıkça söylemektedir. Ancak Naim Bey diye bir memur gerçekten varsa kendisinin bu gizli evraklara erişimi olamayacak derece de küçük bir memur olduğu kanaatine varmaktadırlar. Akçam, Orel ve Yucanın tezlerini bu şekilde çarpıttıktan sonra kendilerine atfettiği bu iddiayı çürütmeye kalkmaktadır. Bu doğrultuda Akçam, Osmanlı Belgesi olarak tanıttığı ve Naim Efendi isminde bir memurdan bahis geçen üç farklı belgeye atıfta bulunarak Orel ve Yucanın temel tezlerinden birinin yanlış olduğu sonucuna varmaktadır.

Akçamın atıfta bulunduğu bu üç belgenin Osmanlı Belgesi olarak sunulması oldukça sorunludur. Zira bunlardan bir tanesi Aram Andonyanın yayınladığı ve gerçekliği şüpheli belgeler arasında yer almaktadır. Akçamın atıfta bulunduğu diğer iki belge ise Pariste bulunan Bogos Nubar Kütüphanesinin Andonyan Koleksiyonunda yer alan iki adet Naim-Andonyan belgesidir. Bunlar Osmanlı arşiv belgesi değildir. Akçamın kitabının 52. sayfasında resimlerini verdiği bu belgelerde Halep Valisi Mustafa Abdülhalik Beye ait olduğu iddia olunan imzanın, Andonyan tarafından yayınlanan belgelerdeki Mustafa Abdülhalik Beye atfedilen sahte imzayla tıpatıp aynı olduğu açık bir şekilde görülmektedir.

Aşağıda imza meselesi daha detaylı bir şekilde ele alınacağından burada sadece kısa bir şekilde açıklamak yeterli olacaktır. Söz konusu sahte imzalar, Osmanlı Arşivi belgelerinde yer alan Mustafa Abdülhalik Beyin gerçek imzasından da bariz bir şekilde farklıdır. Yani Akçam bir grup Naim-Andonyan belgesini doğrulamak için başka bir grup Naim-Andonyan belgesini kullanmaktadır ve bunları Osmanlı Belgeleri olarak sunmaktadır.

Akçamın Naim Efendinin gerçek bir kişi olduğunu kanıtlamak için kullandığı diğer bir kaynak ise 2007 yılında Genel Kurmay ATASE Dairesi Başkanlığı tarafından yayınlanan Arşiv Belgeleriyle Ermeni Faaliyetleri adlı belge koleksiyonunun 7. cildinde yer alan ve Naim Efendi diye bir memurdan bahseden bir belgedir. Söz konusu belge koleksiyonunda, daha önceleri Meskenede bulunan Naim Efendi adında eski bir sevk memurunun bölgede gerçekleşen yolsuzluklarla ilgili olarak ifadesinin alındığı ve ifadesinin kendisine imzalatıldığı görülmektedir.

Söz konusu belgede, Naim Efendi isimli memur günümüz Türkçesiyle şu şekilde tanımlanmaktadır: Eski Meskene Sevk Memuru olup bugün belediye hububat ambar memuru, Silifkeli, 26 yaşında, evli, Hüseyin Nuri oğlu Naim Efendinin ifadesidir. (14-15 Kasım 1916).[8]

Aram Andonyan kitabında Naim Bey diye tanıttığı şahsın Meskenede bulunduğu bahsetmiştir ve bu sebeple ATASE tarafından yayınlanan belgede bahsi geçen Naim Efendi ile aynı kişi olma ihtimali vardır. Ancak Orel ve Yucanın değindiği gibi Meskene gibi küçük bir kazada memurluk yapan ve kısa bir süre sonra görevinden azledilmiş olan bir şahsın Dâhiliye Nazırı ve Vali arasındaki yazışmaları nasıl elde edebileceği hakkında ciddi soru işaretleri mevcuttur.[9]

Akçama göre Naim Efendi Halepteki Sevkiyat Genel Müdürü olarak görev yapan Abdülhad Nuri Beyin başkâtibi olarak görev yapmıştır ve bu sayede belgeleri ele geçirmiş olabilir. Ancak Naim Efendinin bu pozisyonda görev yaptığına dair elimizde Naim-Andonyan anlatısı dışında herhangi bir delil bulunmamaktadır. Bu konuda tek kaynak Andonyanın Naim Efendiye atfettiği Halepe geldikten sonra Abdülhalad Nuri Beyin başkâtipliği görevine atandım cümlesidir. Naim-Andonyan anlatısı dışında bu cümleyi doğrulayacak bir bulguya henüz rastlanmamıştır. Akçamın yayınladığı hatırat metninde de bu yönde bir ifade veya bilgi bulunmamaktadır.[10]

Naim-Andonyan anlatısını doğru olarak varsaydığımız takdirde dahi ortaya ciddi sorunlar çıkmaktadır. Zira ATASE tarafından yayınlanan belgeye göre Kasım 1916 itibariyle Naim Efendi adındaki şahsın görevi belediye hububat ambar memurluğudur. Naim Efendi koleksiyonunda yayınlanan belgeler sadece bu tarihten önceyi kapsıyor olsaydı bu tür bir varsayım üzerine dayanan açıklama bir derece mantıklı olabilirdi. Ancak Naim-Andonyan belgeleri ve Naim Efendi Hatıratındaki yazışmalar Şubat 1917ye kadar uzanmaktadır. Burada ortaya çıkan daha vahim soru ise Naim Efendi adındaki şahsın Belediye Hububat Ambar memuru iken Vali ile Dâhiliye Nazırı arasında geçen ve çok gizli bir şekilde yürütüldüğü iddia edilen yazışmalara nasıl ulaşabileceğidir. Bu soru söz konusu tarihlerde Naim Beyin yolsuzluk iddiaları ile ilgili olarak ifadesinin alındığı da göz önüne alındığında daha da kritik bir hale gelmektedir. Hem Kasım 1916dan itibaren kesin bir şekilde söz konusu yazışmalara ulaşamayacak bir pozisyonda görev yapması hem de yolsuzluk

iddiaları nedeniyle itibar edilmesi oldukça güç bir kişi olarak görülmesi gereken bir memurun söz konusu yazışmalara erişiminin olmasının normal şartlarda beklenen bir durum olamayacağını kabul etmek zorundayız. Ancak Akçam, Naim-Andonyan anlatısını esas alarak ve herhangi bir objektif bulguya dayanmadan varsayım üzerine varsayım kurarak Naim Efendinin söz konusu tarihlerde bu belgelere erişiminin olduğunu ve hatıratının gerçek olduğunu kabul etmektedir.

Sonuç olarak Akçam burada önce Orel ve Yucanın tezlerini yanlış bir şekilde sunmuş ve ileri sürmedikleri iddiaları kendilerine atfetmiştir. Ardından da Naim Efendi adında bir memurun Osmanlı arşiv belgelerinde mevcut olduğundan bahsederek Orel ve Yucanın hiç ileri sürmediği bu yanlış iddiaları çürütmeye kalkışmıştır. Akçam bu şekildeki bir kandırmacayla da Orel ve Yucanın tezlerinin yanlış olduğu sonucuna varmıştır. Konuyu bilmeyen okurları etkileyebilecek olan bu iddialar, Orel ve Yucanın kitabı incelendiğinde oldukça hafif ve önemsiz kalmaktadır. Bu hususlara ek olarak Akçam, Andonyan tarafından Naim Efendi isimli memur hakkında aktarılan bilgilerin tamamını doğru kabul ederek, Naim Efendi isimli memurun her şeye ulaşabilecek bir konumda olduğunu varsaymaktadır. Yukarıdaki bahsedilen sorunlar göz önüne alındığında Akçamın bu varsayımlarının oldukça zayıf temeller üzerine kurulmuş olduğu ortaya çıkmaktadır.

Şifreleme Teknikleri

Akçamın kitabının önemli bir bölümü Osmanlı Dâhiliye Nezaretinin kullandığı şifreli telgraflara ayrılmıştır. Orel ve Yuca kitaplarında Naim-Andonyan telgraflarında şifreleme için kullanılan rakam gruplarının Osmanlı Arşivindeki telgraflarda kullanılan rakam gruplarına uymadığını ve bu rakam gruplarının güvenlik nedeniyle belirli zaman aralıklarıyla sürekli değiştirildiğini ileri sürmüşlerdi. Kitabının ilgili kısmında kısmında Akçam, Orel ve Yucanın iddialarının aksine ikili, üçlü, dörtlü ve beşli rakam grupları ile oluşturulan şifrelerin savaş boyunca aynı anda ve karışık olarak kullanıldığını iddia etmektedir. Orel ve Yucanın iddiaları için de bu tezler tamamen yanlıştır ve herhangi bir maddi temele sahip değildirler sonucuna varmaktadır.[11]

Bu konuda bir dizi arşiv belgesine referans vermekte olan Akçam, daha sonra bunlardan birkaçının resimlerine de kitapta yer vermektedir. Orel ve Yuca kendi çalışmalarında buldukları belgelerde ise daha savaş yıllarında ikili, dört ve beş haneli rakamların farklı zamanlarda değiştirilerek kullanıldığını iddia etmişti. Bu bakımdan Akçamın 3 haneli rakamların kullanıldığı telgrafları bulması yeni bir bilgidir.

Bilindiği gibi Aram Andonyanın kitabında yayınladığı ve resmini verdiği belgelerde iki ve üç haneli şifreler kullanılmakta idi. Akçam kendi kullandığı belgeler arasında iki ve üç haneli rakamların bulunmasına dayanarak, Andonyanın yayınladığı belgeler ile Osmanlı Arşiv belgelerinin tamamen uyum içerisinde olduğu ve bunlar arasında hiçbir çelişki olmadığı sonucuna varmaktadır.[12]

Ancak Akçamın sunduğu bu yeni bilgiye rağmen burada dikkate alınması gereken önemli bir husus bulunmaktadır. Orel ve Yuca tarafından kullanılan ve resimleri yayınlanan belgeler merkezden vilayetlere yollanan telgraflardan oluşmaktadır. Ancak, Akçamın

kitabında referans verdiği ve bazılarının da resimlerini kullandığı belgelerin tamamı vilayetlerden ve vilayetlerde bulunan çeşitli komisyonlardan merkeze, yani Dâhiliye Nezaretine yollanan telgraflardır.[13] Bu durum ancak Dâhiliye Nezaretinden Halep Vilayetine giden şifreli telgraflarda kullanılan rakamların bütünüyle incelenmesi durumunda netlik kazanacaktır. Ayrıca, Arşivdeki dosyalama numaralarından da anlaşılacağı üzere, vilayetlerden Merkeze yollanan ve Akçamın kitabında kullandığı telgraflar, Orel ve Yucanın çalışmalarını yaptığı dönemde henüz tasnif edilmemiş ve daha sonraları tasnif edilip okuyucuların hizmetine sunulmuş belgelerdir.

Bunların dışında, Naim-Andonyan belgeleri arasında bulunan şifreli telgrafların sahte olduğu yönündeki şüphelerin tek kaynağı bu telgraflardaki şifrelerde kullanılan rakam gruplarının Osmanlı Arşivindeki şifreli telgraflarda kullanılan rakam gruplarından farklılığı değildir. Naim-Andonyan belgelerinde oldukça tuhaf bir şekilde aynı belge içerisinde hem ikili hem de üçlü rakam grupları kullanılmıştır. Örneğin 29 Eylül 1915 tarihli ve Andonyan tarafından Dâhiliye Nazırı Talat Beye atfedilen telgraf üç basamaklı rakamlardan oluşan şifre ile yazılmış olmasına rağmen birinci, dördüncü, beşinci, altıncı ve yedinci satırlarında iki basamaklı rakamlar vardır.[14] Benzeri bir şekilde, Abdülahad Nuri Beye atfedilen iki basamaklı rakam grupları ile şifrelenmiş ve 26 Aralık 1915 tarihli telgrafın birinci, on ikinci ve on dördüncü basamaklarında üç haneli rakamlar kullanılmıştır.[15] Yine 20 Mart 1916 tarihli ve yine Talat Beye atfedilen telgrafın üç basamaklı rakamlardan oluşmasına rağmen altıncı satırda iki basamaklı rakamlar yer almaktadır.[16]

Bu karışık rakam grupları da bir telgrafın okunması için 2 ayrı şifre anahtarını gerekli kılmaktadır ki Orel ve Yucanın dikkat çektiği gibi Şifre tekniği itibariyle böyle bir telgrafın açılması mümkün olmayan bir durumdur. Akçamın kendi kitabında Osmanlı Arşivine dayanarak örneklerini verdiği ve bazılarının resimlerini yayınladığı gerçek telgrafların hiçbirinde buna benzer bir durum, yani farklı rakam gruplarının karışık olarak aynı metin içerisinde kullanılması söz konusu değildir. Akçam Osmanlı Arşivindeki otantik belgeler ile Naim-Andonyan belgeleri arasındaki bu bariz ve çarpıcı farkı görmezden gelmekte ve aralarında hiçbir çelişki ve fark olmadığını iddia etmektedir ve belgelerin gerçek olabileceği iddiasında bulunmaktadır. İlginç bir şekilde bizzat Akçam tarafından kitapta resimleri sunulan Osmanlı Arşiv belgelerinde de farklı basamaklı sayı gruplarının aynı metin içinde kullanıldığına dair hiçbir örnek bulunmamaktadır. Bu bakımdan Naim-Andonyan Belgeleri ve Osmanlı Arşiv belgeleri arasında ciddi bir fark olduğu ortaya çıkmaktadır.

Çizgili Kâğıt Meselesi

Akçama göre, Naim-Andonyan belgelerinin sahte olduğuna yönelik iddialardan biri de belgelerin yazıldığı kâğıtlarla ilgilidir. Orel ve Yuca, belgelerden birisinin çizgili kağıda yazılmış olmasını onun sahteliğini bir kanıtı olarak sunarlar.[17] Akçama göre bu oldukça anlamsız ve garip bir durumdur. Akçama göre:

Yazarların çizgili bir kâğıdın Osmanlı dairelerinde resmi kâğıt olarak bulundurulması beklenemez türündeki yargıları ve bunun belgenin sahteliği için

bir gerekçe olarak kullanılmaları gerçekten anlaşılır bir şey değildir. İlgili dönemde çizgili kâğıtlar Osmanlı bürokrasisinde kullanılmıştır.[18]

Bunun devamında da Osmanlı Arşivlerinde çizgili kâğıtların oldukça sık olarak kullanıldığından bahsetmekte ve hatta bu konuda bazı arşiv belgelerinden alıntılar yapmaktadır. Akçam bütün tartışmanın ardından şu iddialı sonuca varmaktadır:

Anlaşılacağı gibi Orel ve Yucanın Naim Efendinin bir belgesinin çizgili kâğıda yazılmışını onun sahteliğini bir nedeni olarak sunması tamamıyla yanlıştır. Şifreli yazışmalarda düz değil çizgili kâğıt kullanılması esastır. Naim Efendinin verdiği belgenin çizgili kâğıda yazılmış olması, onun sahteliğinin değil tam aksine, orijinal olduğunun göstergesidir. Bu kısma eklemek istediğimiz son not Orel ve Yucanın Naim Efendinin belgelerinin sahte olduğuna yönelik ileri sürdükleri 12 noktanın çoğu çizgili kâğıt türü, çürütülmesi kolay argümanlardan oluştuğudur.[19]

Ne var ki, Akçam burada da yine bir kandırmacaya başvurarak Orel ve Yucanın Naim-Andonyan belgelerinin sahteliğine ilişkin olarak yaptıkları başka önemli bir itirazı çarpıtmaktadır. Orel ve Yuca kitaplarında, Naim-Andonyan belgelerinde telgraflardan birisinin çizgili kâğıda yazılmış olması onun sahteliğinin bir kanıtıdır şeklinde bir iddia da kesinlikle bulunmamaktadırlar. Aşağıda da daha detaylı bir şekilde gösterileceği üzere, Orel ve Yucanın temel itirazı belgenin çift çizgili ve hiçbir resmi ibare taşımayan bir kâğıt üzerine yazılmış olmasınadır.

Orel ve Yuca standart olarak kullanılan tek çizgili kâğıtlar hakkında hiçbir itirazda bulunmamaktadır. Hatta Orel ve Yucanın kitaplarında kullandıkları ve birebir görüntülerini yayınladıkları belgeler incelendiğinde Akçamın bu iddiası gülünç bir hal almakta, Akçama komik bir duruma düşürmektedir. Zira Orel ve Yucanın arşivden alarak birebir görüntüsünü yayınladıkları şifreli telgrafların tek çizgili kâğıt üzerinde yayımlandığı açık olarak görülmektedir.

Bu doğrultuda Orel ve Yucanın kitaplarında yayınlanan ve Dâhiliye Nazırı Talat tarafından bazı mutasarrıflıklara yollanmış 26 Ağustos 1915 ve 11 Aralık 1915 tarihli telgraflara bakılmalıdır:

Belge I

Şinasi Orel ve Süreyya Yuca tarafından kitaplarının 77. sayfasında yayınlanan 26 Ağustos 1915 tarihli ve tek çizgili ve resmi kâğıt üzerine yazılmış şifreli telgrafın kopyası. Telgraf Dâhiliye Nazırı Talat Bey tarafından Çanakkale Mutasarrıflığına yollanmıştır.

Image not found or type unknown

Belge II

Şinasi Orel ve Süreyya Yuca tarafından kitaplarının 78. sayfasında yayınlanan 11 Aralık 1915 tarihli ve tek çizgili ve resmi kâğıt üzerine yazılmış şifreli telgrafın kopyası. Telgraf Dâhiliye Nazırı Talat Bey tarafından Karahisar-ı Sahib (Afyon) Mutasarrıflığına yollanmıştır.

Image not found or type unknown

Yukarıdaki görüntüleri verilen otantik telgraflardan de görülebileceği gibi bizzat Orel ve Yuca tarafından yayınlanan belgelerde tek çizgili kâğıt üzerine yazılmış telgrafların kullanıldığı görülmektedir. Bu konuda Orel ve Yucanın itirazları kâğıtların çizgili olmasına değildir. Orel ve Yucanın yaptıkları itiraz şu şekildedir:

Bu belgelerden 76 sayılı olanı *çift çizgili ve hiç bir resmi işaret taşımayan bir kâğıda yazılmıştır*. Daha çok Fransız okullarındaki yazı (kaligrafi) derslerinde kullanılan türden kâğıtlara benzeyen böyle bir kâğıdın Osmanlı dairelerinde resmi kâğıt olarak bulundurulması beklenemez.[20]

Birincisi burada yazarların ana itirazı kâğıdın *çift çizgili olması* ve daha da önemlisi Osmanlı Arşiv Belgelerinin aksine *hiçbir resmi işaret taşıması* üzerinedir. Akçam, Naim-Andonyan belgelerinde yayınlanan kâğıdın hiçbir resmi işaret taşıması yönündeki itirazı tamamen görmezden gelmekte ve bu konuya dair hiçbir yorumda bulunmamaktadır. Ayrıca yazarların çift çizgili kâğıt hakkında yaptıkları itirazı da yine çarpıtarak sadece çizgili kâğıt kullanılmadığı yönünde bir iddia da bulduklarını söylemektedir. Orel ve Yucanın tezlerini bu şekilde çarpıtın Akçam, ancak bu sayede yazarların tezinin anlaşılabilir ve tamamıyla yanlış olduğu sonucuna varabilmektedir. Akçam bununla da yetinmeyip, Orel ve Yucanın belgelerin sahteliğine yönelik tüm tezlerinin tamamen yalan ve yanlış olduğunu ve kolayca çürütülebileceğini söylemektedir.

Hâlbuki yukarıda sunulan telgraf kopyalarından da görülebileceği üzere, Orel ve Yuca tek çizgili kâğıt üzerine bir itiraz da bulunmadıkları gibi bizzat kendi yayınladıkları belgelerde tek çizgili kâğıt kullanılmıştır. Akçam burada da yine Orel ve Yucanın iddialarını önce çarpıtmış, ardından da Orel ve Yuca tarafından hiç ileri sürülmemiş bu yanlış iddiaları

çürütmeye kalkışmıştır. Bu laf kalabalığı arasında da kâğıtların çift çizgili olması ve gerçek Osmanlı Arşiv Belgeleri gibi resmi ibareler bulunan kâğıtların üzerine yazılmadığı itirazını atlayıp unutturmaya çalışmaktadır.

Telgraf Numaraları

Orel ve Yuca, 1983te yayınladıkları çalışmalarında, Naim-Andonyan belgeleri arasındaki telgrafların üzerindeki sıra sayıları itibari ile de Osmanlı Arşiv belgelerinden farklı olduklarına dikkat çekmiştir. Orel ve Yucaya göre, Osmanlı Arşivindeki mevcut bulunan ve aynı tarihlerde yollanan otantik telgraflarda kullanılan telgraf sayıları ile Naim-Andonyan belgelerinde kullanılan sayılar arasında hiçbir bağlantı olmadığı ve kullanılan sayıların büyük tutarsızlıklar içerdiği görülmektedir. Ayrıca Halep Vilayeti gelen-giden evrak defterinde de Naim-Andonyan belgelerinin kaydı bulunmamaktaydı. Zaman zaman Osmanlı Arşivindeki mevcut telgraflar arasında Naim-Andonyan telgrafları ile aynı tarihte Halepe yollanan telgraflara rastlanmaktaysa da hem telgraf sayıları hem de telgrafın içeriği itibariyle bunların birbirlerinden tamamen farklı telgraflar oldukları görülmektedir.

Akçama göre Orel ve Yuca bu konudaki iddialarında haksızdır. Zira Akçama göre Osmanlı Dâhiliye Nazırı Talat Bey kendi evine bir telgraf makinası kurdurarak valilerle zaman zaman bu şekilde iletişim kurmuş ve kendi evinden vilayetlere telgraf yollamıştır. Yine Akçama göre, Dâhiliye Nazırının evinden yollanan bu telgraflarda nasıl bir numaralandırma kullanıldığını bilmek imkânsızdır[21]. Bu sebeple Akçama göre Naim-Andonyan belgelerindeki numaraların arşiv belgelerindeki ile uyumsuzluk içerisinde olması onların sahte olduklarının kanıtı değildir.

İlk olarak Akçam yine hiçbir kanıt öne sürmeden, tüm Naim-Andonyan belgelerinin Dâhiliye Nazırı Talat Beyin evinden yollandığı varsayımında bulunmaktadır. Hem Andonyan tarafından belgeler hakkında verilen çeşitli açıklamalarda hem de Naim Efendiye ait olduğunu öne sürdüğü hatırat metninde telgrafların Dâhiliye Nazırının evinden yollandığına dair hiçbir emare bulunmamakta, tam tersine bu belgelerin Dâhiliye Nezaretinden yollandığı açık bir şekilde belirtilmektedir. Ayrıca Naim-Andonyan telgraflarında Halepten merkeze yollanan telgrafların Dâhiliye Nezareti Celilesine, yani İçişleri Bakanlığı makamına yollandığı açıkça ve şüpheye yer bırakmayacak bir şekilde belirtilmekte ve bunlarda Dâhiliye Nazırı Talat Beyefendiye gibi şahsi ifadeler yer verilmemektedir. Bu durumda söz konusu yazışmaların Talat Beyin evinden yapıldığı tezi zorlama bir yorum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ayrıca telgraflara verilen sayılar üzerindeki tutarsızlık sadece Dâhiliye Nezaretinden Halep vilayetine yollandığı iddia edilen telgraflar için söz konusu değildir. Aynı tutarsızlık Halepten merkeze, yani Dâhiliye Nezaretine yollandığı iddia edilen telgraflar için de mevcuttur. Naim-Andonyan belgeleri arasında bulunan ve Abdülahad Nuri Beye atfedilen 76 sayılı ve 7 Mart 1332 (20 Mart 1916) tarihli telgraf, bu konudaki en çarpıcı örnektir. Osmanlının idari sisteminde kullandığı Rumi Takvime göre yeni yıl 1 Mart 1332de (14 Mart 1916) başlamaktadır. Buna göre Abdülahad Nuri Beye atfedilen telgrafın sayısını 76 olması için, Abdülahad Nuri Beyin 1-7 Mart 1332 (14-20 Mart 1916) tarihleri arasında yani sadece

7 günde İstanbula 76 adet şifreli telgraf göndermiş olması gerekmektedir.[22] Bu bakımdan Naim-Andonyan telgraflarındaki sayılara ilişkin tutarsızlık hem Dâhiliye Nezaretinden Halepe, hem de Halepten merkeze yollanan telgraflar için söz konusu olduğu ortaya çıkmaktadır. Akçam kitabının konuya değinen kısmında bunu da göz ardı etmiş ve herhangi bir açıklama getirmemiştir.

Osmanlı Belgeleri İle Benzerlik

Akçamın kitabının önemli bir kısmı da Naim Efendiye ait olduğunu iddia olunan hatırat ile Osmanlı Arşiv belgeleri arasında benzerlikler bulunduğunu kanıtlama çabasına ayrılmıştır. Bu bakımdan yazar on farklı örnek vererek Naim Efendinin hatıratında anlattıkları ile Osmanlı Arşiv Belgelerinde geçen olayların birbirlerine büyük benzerlikler gösterdikleri tezini işlemekte ve bu bakımdan Hatıratın ve Belgelerin gerçek olması gerektiği sonucuna varmaktadır. Akçamın verdiği örneklerde kullandığı belgelerin her biri ayrı ayrı incelenmeden tezlerinin ne kadar doğru olduğu hakkında bir hüküm vermek mümkün değildir. Ancak bu konudaki her iddiasını doğru kabul ettiğimiz takdirde dahi, Osmanlı Arşiv Belgeleri ile Naim-Andonyan materyalleri arasındaki benzerlik bu belgelerin gerçek olduğunun kanıtı değildir. Eğer sahte belgeyi üreten kişi belli bir zekâ seviyesinin üzerindeyse, zaten belgeleri ve hatıratı inanılır kılmak için gerçek olaylara benzetmeye çalışacaktır.

Nitekim Ermeni Meselesi ile ilgili olarak hazırlanan ve genellikle de On Emir adıyla bilinen başka bir sahte belge ile ilgili olarak Kanadalı Tarihçi Gwynne Dyer, olaylar olup bittikten sonra bunlara uygun olacak bir şekilde belge kurgulama çabasının bir ürününe benzetmektedir.[23]

Benzeri bir şekilde Hollandalı tarihçi Erik Jan Zürcherin de dikkat çektiği gibi sahte belgenin içeriği ile gerçekleşen olayların birbirine benzemesi ve uyum içinde olması şaşkınlık yaratmamalıdır. Zira Zürchere göre eğer bürokrasi içinden birileri para kazanma amacı ile sahte belge üretecekse, bu üretilmiş belgelerin içeriklerini mümkün olduğunca gerçek olaylara benzetmek için çaba gösterecektir.[24]

Buna benzer örnekler Ermeni Meselesi ile de sınırlı değildir. Çeşitli konularda üretilmiş sahte belgelerin gerçek izlenimi vermeleri için gerçek olaylara ve kişilere ilişkin çeşitli doğru bilgileri içermeleri alışılmadık bir durum değildir. Bununla ilgili en çarpıcı örnek 1980li yıllarda oldukça sansasyon yaratan sözde Hitler Günlükleridir. Günlüklerde, Hitlerin çeşitli konuşmaları, notları, toplantıları günlüklerde gerçeğine benzer bir şekilde yer almaktadır. Hatta söz konusu sahte günlüklerde, Hitler üzerine yapılmış bazı çalışmalarda ya da gazete haberlerinde yer alan metinler de birebir aynı şekilde yer almaktadır. Bu da bazı tarihçileri yanıltmak için yeterli olmuştur. Bütün benzerlikleri ve detayları ve materyallerdeki çeşitliliği göz önünde bulunduran Hugh Trevor-Roper ve Gerhard Weinberg gibi bazı tarihçiler en başlarda günlüklerin otantik olduğu yönünde görüş belirtmişlerdir. Ancak Alman Adli Tıp uzmanlarının yaptığı inceleme sonunda günlüklerin sahte olduğu ve kullanılan kâğıtlar, cilt, tutkal vs gibi bazı malzemelerin Hitlerin yaşadığı dönemde daha kullanılmaya başlanmadığı ortaya çıkmıştır.[25]

Akçaman Naim-Andonyan belgeleri için kullandığı doğrulama mantığı Hitler Günlükleri için de esas alınır, sahte günlüklerin gerçek olduğu gibi tuhaf ve yanlış bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Zira günlük içerisinde geçen metinlerin birebir aynılarının başka kaynaklardan doğrulanıyor olması, Akçaman doğrulama mantığı gereği, günlüklerin otantikliğine işaret etmektedir. Ancak yukarıda da belirtildiği gibi günlüklerin sahte oldukları Alman adli tıp uzmanlarının incelemesi neticesinde şüpheye mahal bırakmayacak bir şekilde ortaya çıkmıştır. Bu durumda sahte belgelerin içerik itibari ile yaşanmış bazı olaylar, konuşmalar vs. gibi konularda gerçeğe yakın bilgiler aktarması direk olarak belgelerin otantik olduğu anlamına gelmediği açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Esasen belgeler hakkındaki otantik mi değil mi tartışmasında benzerliklerden ziyade tutarsızlıkların açıklanması gerekmektedir. Hitler günlükleri ile ilgili tartışmada da tarihçiler günlüklerin gerçek konuşmalarla ve Hitler üzerine yazılmış bazı kaynaklarla olan benzerliklerine dikkat çekmekle birlikte sahte günlüklerin içerisindeki bir dizi çelişkiye ve oldukça anlamsız hatalara dikkat çekerek günlüklerin sahte oldukları sonucuna varmaktadır.[26] Akçaman çalışması da esasen bu hususta oldukça zayıftır. Aşağıda Akçaman görmezden geldiği bu hususlar incelenerek, Naim-Andonyan Belgeleri hakkında okuyuculara daha dengeli bir resim çizilecektir.

Akçaman Görmezden Geldiği Hususlar

Naim-Andonyan belgelerindeki kronoloji hataları, Halep Valisine atfedilen imzanın Osmanlı Arşivde bulunan gerçek imzadan farklı olması, Mustafa Abdülhalik Beyin daha Vali olarak atanmadan önce bazı belgeleri Vali olarak imzalaması, ayrıca hem Mustafa Abdülhalik Beyin hem de Abdülahad Nuri Beyin daha İstanbulda oldukları ve Halepe ulaşmadıkları tarihlerde Halepteki belgelere not düşmeleri ve imza atmaları gibi açıklanması mümkün olmayan konularda Akçaman tamamen sessiz kalmaktadır. Benzeri bir durum Şubat ve Mart 1915 tarihinde İstanbuldan Adanaya yollanmış olduğu iddia edilen ve Bahaettin Şakir Beye atfedilen mektuplar için de söz konusudur. Zira Mektupların yollandığı tarihlerde Bahaettin Şakir Bey İstanbulda değil Erzurumdadır. Ayrıca Akçaman kitabında örnek olarak kullandığı Osmanlı Arşiv Belgelerinin her biri resmi ibareler taşıyan kâğıtlar üzerine yazılmışken, Naim-Andonyan belgelerinde kullanılan kâğıtların bundan farklı olması da yine Akçaman tarafından tamamen göz ardı edilmiştir.

Halep Valisi Mustafa Abdülhalik Beye atfedilen imzanın belgelerin gerçek olup olmadığı hususundaki tartışmada özel bir yere sahip olduğunun altı çizilmelidir. Bu konuya aşağıda daha detaylı bir şekilde değinilecektir. Ancak bu konuya geçmeden önce Naim-Andonyan belgelerine ilişkin Akçaman görmezden geldiği ve hiç bahsetmediği hataların ve tutarsızlıkların olduğunu da belirtmek gerekmektedir.

Akçaman kitabında referans vererek kullandığı ve bazılarının da resmini verdiği Osmanlı Arşivine ait tüm telgraflar resmi ibareler taşıyan antetli kâğıtlar üzerine yazılmıştır.[27] Fakat Naim-Andonyan belgelerindeki telgraflar ve belgeler bu bakımdan farklıdır. Bazıları hiçbir resmi ibare taşımayan ve Osmanlı bürokrasinin kullandığı kâğıtlardan farklı tipteki boş kâğıtlar üzerine yazılmıştır. Akçaman kendi kitabında kullandığı Osmanlı Arşiv

belgelerinin yazılı olduğu kâğıtlar ile Naim-Andonyan belgelerinin yazılmış olduğu kâğıtlar arasında bu aşikâr tutarsızlık hakkında hiçbir yorum yapamamakta ve sessiz kalmaktadır.

Yine Akçamın kitabında kullandığı tüm şifreli telgraf metinlerinde kullanılan şifre rakam grupları aynı haneli rakamlardan oluşmaktadır. Mesela 4 haneli şifrelerin kullanıldığı telgraftaki bütün rakam grupları 4 hanelidir ve aynı telgraf metni içerisinde farklı basamaklı rakam grupları kullanılmamaktadır. Aynı durum iki, üç ve beş basamaklı rakam kullanan telgraflar için de geçerlidir ve telgraf içinde farklı basamaklı rakam grupları birbirleri ile karıştırılmamıştır.

Ancak daha önce belirtildiği gibi Naim-Andonyan Belgelerinde telgraflarda hem iki basamaklı hem de üç basamaklı rakamlar karışık olarak aynı telgraf metni içerisinde kullanılmaktadır. Bu da yukarıda açıklandığı gibi bir telgrafi çözmek için iki farklı şifre anahtarı gerektireceği ve büyük bir karışıklığa ve anlamsızlığa sebep olacağı için şifreleme teknikleri açısından oldukça sakıncalıdır.[28] Osmanlı Arşivindeki belgeler ile Naim-Andonyan belgeleri arasındaki bu açık tutarsızlık da yine Akçam tarafından kitap boyunca görmezden gelinmiş ve suskunlukla geçiştirilmiştir.

Naim-Andonyan belgelerindeki tutarsızlıklar bunlarla sınırlı değildir. Yine söz konusu belgelerde, 3 Eylül 1331 (16 Eylül 1915) tarihinde Dâhiliye Nazırı Talat Bey tarafından Halep Valisine bir telgraf yollanmakta ve 5 Eylül 1331 (18 Eylül 1915) tarihinde Mustafa Abdülhalik Bey Halep Valisi olarak alınan telgraf kâğıdına bazı notlar düşmekte ve altına imza atmaktadır.[29] Mustafa Abdülhalik söz konusu notları Abdülahad Nuri Beye hitaben yazmaktadır. Ancak o telgrafın yollandığı, notların yazıldığı ve imzanın atıldığı tarihlerde Halep Valisi Mustafa Abdülhalik Bey değil Bekir Sami Beydir.[30] Mustafa Abdülhalik Bey ancak 10 Ekim 1915 tarihinde Halep Valisi olarak atanmıştır. Yani eğer belgeler gerçek olsaydı 16 Eylül 1915te yollanan telgrafa Vali olarak Mustafa Abdülhalik Beyin değil, Bekir Sami Beyin imza atmış olması gerekirdi. Ayrıca söz konusu 18 Eylül 1915 tarihli not Abdülahad Nuri Beye hitaben yazılmış olmasına rağmen, o tarihte Abdülahad Nuri Bey de henüz Halepteki görevine atanmamıştır. Osmanlı Arşiv kayıtlarına göre Dâhiliye Nazırı Talat Bey 14 Ekim 1915te yolladığı bir telgrafta Halepte bulunan İskân-ı Aşairin ve Muhacirin Müdürü Şükrü Beye Abdülahad Nuri Beyin Halepteki göreve atanmasının düşünüldüğünden bahsetmektedir ve Şükrü Beyin Abdülahad Nuri Bey hakkındaki fikirlerini sormaktadır.[31] Yani 14 Ekim 1915 itibariyle Abdülahad Nuri Bey henüz Halepteki görevine atanmamıştır ve kendisi hakkında hala karar verme süreci devam etmekte ve diğer bürokratlardan kendisi hakkında kanaat istenmektedir.

Yani bu sözde belgede Halepte henüz atanmamış bir vali ile atanmamış bir memur arasında yazışma gerçekleşmektedir. Şahısların görev yaptığı zamanlara ve buldukları makamlara ilişkin bu kronolojik tutarsızlık da belgelerin sahte olduğu yönünde ciddi kanıtlardan biridir. Ancak, Akçam kitabı boyunca bu konuya hiç değinmemekte ve Naim-Andonyan belgelerindeki bu tuhaf durum karşısında sessiz kalmaktadır.

Yukarıda belirtildiği üzere Mustafa Abdülhalik Bey ancak 10 Ekim 1915 tarihinde nereye Vali olarak atanmıştır. Dolayısıyla Naim-Andonyan belgelerinde, Halep Valisi Mustafa Abdülhalik Beye atfedilen imzaların 10 Ekim 1915 (27 Eylül 1331)den sonraki tarihler için daha az şüpheli olduğu iddia edilebilir. Naim-Andonyan belgeleri içerisinde Dâhiliye

Nezaretinden yollanan 29 Eylül 1331 (12 Ekim 1915) tarihli başka bir telgraf daha bulunmaktadır. Benzeri bir şekilde bu telgraf üzerine yine Mustafa Abdülhalik Bey bundan 4 gün sonra 3 Teşrin-i Evvel 1331 (16 Ekim 1915)te Halep Valisi olarak not düşmekte ve notun altına da imza atmaktadır.[32] Mustafa Abdülhalik Bey bundan 6 gün önce Vali atandığı için söz konusu belgenin daha az şüpheli olduğu iddia edilebilir.

Ancak Osmanlı Arşiv kayıtları incelendiğinde Mustafa Abdülhalik Beyin 10 Ekim 1915te Vali atanmasına rağmen 1 Kasım 1915 tarihine kadar halen İstanbulda bulunduğu ve Halepe ancak 7 Kasım 1915 tarihinde vardığı anlaşılmaktadır. Aynı durum Abdülahad Nuri Bey için de geçerlidir. Görevlerine yeni atanan Halep Valisi Mustafa Abdülhalik Bey ve Abdülahad Nuri Bey 1 Kasım Pazartesi İstanbuldan ayrılarak Halepe doğru birlikte yola çıkmışlardır.[33] Bunların 8 Kasım 1915te Halepe varacaklarına dair bir telgraf İstanbula yollanmıştır.[34] Yani Mustafa Abdülhalik Bey ve Abdülahad Nuri Beyin Eylül ve Ekim 1915 Halepte bulunan bir takım belgeler üzerine not düşmeleri ve imza atmaları mümkün değildir. Zira kendileri Halepe 8 Kasım 1915te henüz varmışlardır. Bu da belgelerin sahte olduğuna dair diğer bir ciddi bir kanıttır.

Akçamın kitabının bir bölümü de Naim Beyin görev yeri ve görev yaptığı döneme ayrılmıştır. Kitabın bu bölümünde Akçam yeni Halep Valisi Mustafa Abdülhalik Bey ve Abdülahad Nuri Beyin ne zaman Halepe gideceklerine ilişkin yukarıda aktardığımız Osmanlı Belgelerine de değinmektedir. Söz konusu belgelerin hem Mustafa Abdülhalik Beyin hem de Abdülahad Nuri Beyin 7 Kasım 1915ten önce Halepte bulunmadıklarını ve görevlerine başlamadıklarını açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu bilgiler temelinde de Naim-Andonyan Belgelerinin sahte olduklarının ortaya çıkmasına rağmen, Akçam bu konuda da sessiz kalmakta ve Osmanlı Arşiv Belgeleri ile Naim-Andonyan Belgeleri arasındaki bu ciddi tutarsızlığı da tamamen görmezden gelmektedir.

Aynı durum Bahaettin Şakir Beye atfedilen ve 2 Mart 1915 tarihinde İstanbuldaki İttihat-Terakki Merkez Komitesi tarafından partinin Adanadaki delegeşi Cemal Beye yollandığı iddia edilen mektup için de geçerlidir.[35] Zira mektubun yollandığı tarihte Bahaettin Şakir Bey İstanbulda değil, Erzurumdadır ve 13 Mart 1915 tarihine kadar da Erzurumda kalmaya devam edecektir.[36] Bu da Naim-Andonyan belgelerinin sahte olduğuna işaret eden başka önemli bir göstergedir.

Aram Andonyan Belgelerin Otantikliğini Hangi Esasa Dayandırmıştı?

Andonyan, Naim Bey tarafından kendine verildiğini iddia ettiği belgelerin otantik olduğu iddiasını Halep Valisi Mustafa Abdülhalik Beyin imzasına dayandırmaktadır. Ona göre Naim efendi tarafından belgeler kendisine teslim edildikten sonra belgelerin gerçek olup olmadıkları hakkında bir inceleme yapılmıştır. Belgelerin üzerinde bulunan ve Mustafa Abdülhalik Beye ait olduğu iddia olunan imzalar ile Mustafa Abdülhalik Beye ait olan evraklar karşılaştırılmış ve imzaların gerçekten Valiye ait olduğu tespit edilmiştir:

Bu belgelerin Halepteki Tehcir Müdür Yardımcılığının dosyalarından çıkarılmış olduklarında hiç bir kuşku yoktur. Halep Valisi İçişleri Bakanından Ermeniler hakkında aldığı şifreli emirleri açtırdıktan sonra açılmış metinleri eliyle

imzaladığı ve tarih koyduğu bir not ile uygulanmak üzere, Naim Beyin kâtipliğini yaptığı Tehcir Müdür Yardımcılığına veriyordu. Naim Bey bize bu belgeleri vermeye razı olduğu zaman, resmi bir kuruluş olan Halep Ermeni Ulusal Birliği söz konusu belgelere konulmuş havale notlarındaki yazı ve imzayı incelettirdi. Bu inceleme tam bir hafta sürdü. Vali Mustafa Abdülhalik Beyin imzaladığı ve havale notları koyduğu diğer belgelere bakıldı ve en küçük ayrıntıları dahi titizlikle karşılaştırıldı. Sonunda, belgeler üzerindeki notlardaki yazı ve imzanın Vali Mustafa Abdülhalik Beyin yazı ve imzası olduğu hiç bir kuşkuya yer bırakmayacak şekilde anlaşıldı. Bu da belgelerin otantikliği hakkında en küçük bir şüphe bile bırakmıyordu.

Andonyanın yazdığı bir mektuptan alınan bu alıntıdan açıkça görülebileceği üzere söz konusu belgelerin otantik olduğu iddiasının en temel dayanağı belgeler üzerindeki Mustafa Abdülhalik Beye atfedilen imzanın gerçek olduğu varsayımdır. Ancak Osmanlı Arşivinde bulunan ve Halep Valisi Mustafa Abdülhalik Beye ait olan iki farklı mektuptaki gerçek imzanın Naim-Andonyan belgelerinde yayınlanmış olan imzalarla yapılan karşılaştırılması neticesinde iki grup imzanın tamamen farklı olduğu ortaya çıkmaktadır. Aşağıdaki tabloda söz konusu imzalar karşılaştırılmaktadır.

Tablo I- Naim-Andonyan Belgelerindeki Mustafa Abdülhalik Beye atfedilen iki adet imza örneği ile Osmanlı Arşivlerinde bulunan mektuplarda yer alan iki adet gerçek imza

Yukarıdaki tabloda, I ve II numaralı örnekler Naim-Andonyan belgelerinde Mustafa Abdülhalik Beye atfedilen imzalıdır. Kitap boyunca Mustafa Abdülhalik Beye atfedilen tüm imzalar da bu iki örnekle tamamen aynıdır. Ancak Osmanlı Arşivinde yer alan ve tablo da sırasıyla III ve IV numara ile gösterilen Mustafa Abdülhalik Beyin 21 Aralık 1915 ve 7 Şubat 1916 tarihlerinde yazdığı mektuplara attığı gerçek imzalar göz önüne alındığında, Naim-Andonyan belgelerindeki imzaların sahte olduğu şüpheye yer bırakmayacak bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle de Andonyanın belgelerin otantik olduğunu savunurken ileri sürdüğü en temel iddianın da dayanaksız olduğu ve belgelerin sahte olduğu ortaya çıkmaktadır. Akşam kitabında bu konuyu da yine sessizlikle geçiştirmekte ve hiçbir açıklama getirememektedir.

Sonuç

Yukarı etraflıca değinildiği gibi Akşamın Naim-Andonyan belgeleri ile ilgili olarak ortaya attığı tezler daha önce bu konuda Orel ve Yuca tarafından yapılmış çalışmadaki bulguların basite indirgenmesi ve bunu da ötesinde çarpıtılmasına dayanmaktadır. Akşam kendi tezlerini inanılır kılmak için Şinasi Orel ve Süreyya Yucanın çalışmalarında öne sürdükleri tezleri olmadıkları şekilde sunmakta ve yazarların temel itirazlarını görmezden gelmektedir. Daha sonra bu basite indirgenmiş ve olmadıkları bir şekilde sunulmuş itirazlara cevaplar veren Akşam çeşitli manipülasyonlarla Naim-Andonyan belgelerinin gerçek olduğunu kanıtlamaya çalışmaktadır. Ancak görüldüğü üzere bu iddialarını sıralarken tezlerini ciddi mantıki hatalar ve açık çarpıtmalar üzerine kurmaktadır. Naim-Andonyan belgelerinin içerdiği çeşitli tutarsızlık ve çelişiklere ilişkin tatmin edici deliller ortaya sunamayan Akşam, belgelerin otantik olduğun kanıtlamak için çoğu kez hiçbir kanıt göstermeden çeşitli varsayımlar üzerinden hareket etmektedir.

Bununla birlikte Akşam kitabında Orel ve Yuca tarafından Naim-Andonyan belgelerine yöneltilen temel itirazlara (sahte imza, Osmanlı bürokrasinin kullanmadığı kâğıt tipi, kronolojik tutarsızlıklar vs.) tatmin edici açıklamalar getirememektedir ve bu itirazların birçoğunu görmezden gelmektedir. Bu nedenle Akşamın kitabının Naim-Andonyan belgelerinin otantikliği üzerindeki tartışmada güvenilir bir kaynak olamayacağı ortaya çıkmaktadır.

[1] Şinasi Orel, Süreyya Yuca, *Ermenilerce Talat Paşaya Atfedilen Telgrafların Gerçek Yüzü*, (Ankara Türk Tarih Kurumu, 1983) s. 7

[2] Age, s. 8

[3] Guenter Lewy, *The Armenian Massacres in Ottoman Turkey: A Disputed Genocide*, s. , Orel, Yuca, *Talat Paşaya Atfedilen Telgrafların Gerçek Yüzü*, s. 18

[4] Orel, Yuca, Age, s. 19

[5] Lewy, *A Disputed Genocide*, s.49

[6] Akçam, Talat Paşa Telgrafları, s. 8

[7] Şinasi Orel, Süreyya Yuca, Ermenilerce Talat Paşaya Atfedilen Telgrafların Gerçek Yüzü, s. 23-24.

[8] *Arşiv Belgelerinde Ermeni Faaliyetleri*, Cilt 7. s. 94

[9] Orel, Yuca, Talat Paşaya Atfedilen Telgraflar, s. 11-12

[10] Hatıratın metni için bakınız Taner Akçam, s. 154-223

[11] Akçam, *Talat Paşa Telgrafları*, s.70

[12] Akçam, age, s.97

[13] Akçam, age, s. 85-94.

[14] Orel, Yuca, s.74-75

[15] Orel, Yuca, s.59

[16] Orel, Yuca, s.65-66

[17] Akçam, 94

[18] Age, s. 94

[19] Age, s. 94

[20] Orel, Yuca, s.60

[21] Akçam, age, s. 66-68

[22] Orel, Yuca, *Talat Paşaya Atfedilen Telgrafların Gerçek Yüzü*, s. 60

[23] Gwynne Dyer, Correspondence, *Middle Eastern Studies*, Cilt 9, (1973), s. 377

[24] Erik Jan Zürcher, Ottoman Labour Battalions in World War I, Hans-Lukas Kieser (ed.) *The Armenian Genocide and the Shoah*, (Zürich: 2002), s 194 n.1

[25] Robert Harris, *Selling Hitler: The Story of Hitler Diaries*, (London, Arrow Books, 2010)

[26] Sahte günlüklerin içerik analizi için bakınız Josef Henke, Revealing the Forged Hitler Diaries, *Archivaria*, Cilt. 19, (1984), s.21-27

[27] Akçam, Naim *Efendinin Hatıratı ve Talat Paşa Telgrafları*

[28] Orel, Yuca, s. 59, 65-66, 74-75.

[29] Andonian, *Documents Officiels Concernant les Massacres Armeniens*, (Paris, Imprimerie H. Turabian, 1920), s. 109

[30] Orel, Yuca, s. 54

[31] BOA DH DŞR 56-385- Emniyet-i Umumiye Müdüriyetinden Şükrü Beye 13 Ekim 1915 tarihli telgraf

[32] Andonian, *Documents Officiels*, s. 110

[33] DH ŞFR 57/191 Emniyet-i Umumiye Müdüriyetinden Şükrü Beye yollanan 31 Ekim 1915 tarihli telgrafta Haleb valisi ile Abdülahad Nuri Bey Pazartesi günü hareket edeceklerinden muvasalatlarında Haleb'de bulunulması istenmektedir. Telgrafın yollandığı 31 Ekim 1915 tarihi Pazar gününe denk gelmektedir. Buradan da Vali Mustafa Abdülhalik ve Abdülahad Nuri Beyin 1 Kasım Pazartesi günü İstanbuldan ayrıldıkları anlaşılıyor.

[34] BOA DH ŞFR 496/53. Emniyeti Umumiye Müdürü İsmail Beyden Dâhiliye Nezaretine, 8 Kasım 1915.

[35] Aram Andonian, *Documents Officiels*, s 96-98, Aram Andonian, *Memoirs of Naim Bey*, s.49-51

[36] Ali İhsan Sabis, *Harp Hatıralarım: Birinci Cihan Harbi*, Cilt II, (İstanbul: Nehir Yayınları, 1990), s. 378.

Yazar Hakkında :

Atıfta bulunmak için: AVİM, . 2026. "AKÇAM'IN TAHRİFATLARI DEVAM EDİYOR." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Yorum No.2018 / 12. Şubat 08. Erişim Nisan 19, 2026. <https://www.avim.org.tr/tr/Yorum/AKCAM-IN-TAHRIFATLARI-DEVAM-EDIYOR>

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE

Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax:** +90 (312) 438 50 26

 @avimorgtr

 <https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi>

E-Posta: info@avim.org.tr

<http://avim.org.tr>

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır